

УДК 343.102

Козаченко Олександр Іванович,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри управління безпекою, правоохоронної та антикорупційної діяльності, Міжрегіональна Академія управління персоналом, 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2, тел.: 066 273 10 76, e-mail: kozachenko.ai@gmail.com

ORCID: 0000-0003-1449-3670

Kozachenko Oleksandr Ivanovich,

candidate of legal sciences, senior research fellow, professor department of security management, law enforcement and anticorruption activities, Interregional Academy of Personnel Management, 03039, Kyiv, Str. Frometivska, 2, tel.: 066 273 10 76, e-mail: kozachenko.ai@gmail.com

ORCID: 0000-0003-1449-3670

DOI: 10.32689/2617-9660-2018-1-1-43-62

ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ТА НАЦІОНАЛЬНЕ ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ СИСТЕМИ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Анотація. Доведено, що поняття та зміст забезпечення безпеки суб'єктів системи негласних слідчих (розшукових) дій перебуває у правовій площині нормативно-правового регулювання та організаційного забезпечення цієї діяльності. У теорії проблема реалізації суб'єктивних прав та юридичних обов'язків учасниками суб'єктів системи негласних слідчих (розшукових) дій є надзвичайно складною, що потребує системних досліджень. Це питання постало з початком процесу визнання власних за природою негласних слідчих (розшукових) правовідносин. Вважаємо, що у процесі досудового розслідування правовий характер мають відносини під час відкриття кримінального провадження, проведення у процесі розслідування окремих законодавчо визначених заходів, використанні конфіденційного співробітництва, отримання доказів, відомчому контролю, процесуальному керівництві. Доведено, що нерозголошення відомостей про особу, взяту під захист, може забезпечуватися шляхом обмеження відомостей про неї в матеріалах перевірки (заявах, поясненнях тощо), а також протоколах слідчих дій та судових засідань. Слідчий, прокурор, суд (суддя), прийнявши рішення про застосування заходів безпеки, виносить мотивовану постанову, ухвалу про заміну прізвища, імені, по батькові особи, взятої під захист, на псевдонім.

Зазначений порядок закритого судового засідання. У випадках, коли цього вимагають інтереси безпеки осіб, які потребують захисту, за мотивованою ухвалою суду може проводитися закритий судовий розгляд кримінального

провадження або допит свідка чи потерпілого за відсутності інших учасників процесу. Визначено, що регулювання безпеки осіб залучення до виконання проведення негласних слідчих (розшукових) дій є окремим, специфічним напрямом правоохоронної діяльності. Національна правоохоронна система повинна досконало вивчити та взяти на озброєння позитивний іноземний досвід у сфері проведення негласних слідчих (розшукових) дій за різними напрямками, особливо щодо питання функціонування системи негласного розслідування. Такий підхід сприятиме підвищенню рівня теоретичних знань та вдосконаленню практичних навичок українських правоохоронців, а також використанню ефективних підходів та найкращих міжнародних стандартів в межах кримінального провадження.

Ключові слова: негласні слідчі (розшукові) дії, оперативно-розшукова діяльність, суб'єкт проведення негласних слідчих (розшукових) дій, соціально-правовий захист, безпека осіб.

INTERNATIONAL EXPERIENCE AND NATIONAL LEGAL REGULATION OF SECURITY SYSTEM ACTORS' TACIT INVESTIGATION (INVESTIGATIVE) ACTIONS

Abstract. It is Proved that the concept and content of security of subjects of the system of secret investigative (investigative) actions is in the legal plane of legal regulation and organizational support of this activity. In theory, the problem of the implementation of subjective rights and legal obligations of the participants of the system of secret investigative (investigative) actions is extremely complex, which requires systematic research. This question arose simultaneously with the beginning of the process of recognition of their own by nature secret investigators (search) legal relations. We believe that in the process of pre-trial investigation legal relations are at the opening of criminal proceedings, during the investigation of certain legally defined activities, the use of confidential cooperation, obtaining evidence, departmental control, procedural guidance. According to the provisions of Article 52-1 of the code of criminal procedure, persons participating in criminal proceedings have the right to security in the event of a real threat to their life, health, housing or property. The right to security in the presence of appropriate grounds have: the person who has declared a crime to the law enforcement Agency or otherwise participated in the detection, prevention, suppression and disclosure of the crime or contributed to it; the victim or his representative in the criminal case; the suspect, accused, defenders and legal representatives; the civil plaintiff, the civil defendant and their representatives in the case concerning indemnification of damage caused by the crime; the witness; expert, specialist, translator, and attesting witness; family members and close relatives of persons, if by means of threats or other illegal actions concerning them are attempts to influence the participants in criminal proceedings.

Data on security measures and persons taken under protection is restricted information. In our opinion, the situation fixed in the CPC of Ukraine creates serious prerequisites for the real protection of participants in criminal proceed-

ings who need to ensure personal security. At the same time, the provision that “the resolution (definition) to case papers is not attached, and is stored separately in body in which production there is a criminal case” seems to us not the best option. We believe that the ideal in this sense would be to store the information in the authority, which ensures the state protection of such a person. This rule is also consistent with the decision of the European court of human rights in Strasbourg, which States that the use of information provided by anonymous witnesses as evidence during the pre-trial investigation phase is consistent with the provisions of the European Convention of 15 may 1992 “on the protection of human rights and fundamental freedoms”. It is defined that regulation of safety of persons attraction to performance of carrying out secret investigative (search) actions is the separate, specific direction of law enforcement activity. The national law enforcement system should thoroughly study and adopt positive foreign experience in the sphere of conducting secret investigative (investigative) actions in various areas, especially on the functioning of the system of secret investigation. This approach will help to improve the level of theoretical knowledge and practical skills of Ukrainian law enforcement officers, as well as to use effective approaches and the best international standards in criminal proceedings.

Keywords: unspoken investigative (search) actions, operational-search activity, the subject of unspoken investigative (search) actions, social and legal protection, safety of persons.

Постановка проблеми. Під час виконання завдань протидії злочинності учасники проведення негласних слідчих (розшукових) дій зазвичай наражаються на небезпеку, пов’язану із загрозою їх життю і здоров’ю. Нормативно-правове регулювання та організаційне забезпечення здійснення заходів безпеки щодо цих осіб потребує суттєвого удосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання забезпечення безпеки осіб, які є учасниками кримінального судочинства та оперативно-розшукової діяльності, досліджували Л. В. Брусніцин, В. А. Булатов, В. С. Зеленецький, Н. И. Кулагін, В. В. Кожевников, Н. В. Куркін, А. Ю. Єпіхін, В. В. Томін та ін.

Питання правового регулювання захисту осіб — учасників оперативного-розшукової діяльності розглядалися в роботах відомих вітчизняних учених: К. В. Антонова, О. М. Бандурки, Б. І. Бараненка, В. П. Богатирьова, О. Ф. Возного, О. А. Гапона, В. В. Голубця, О. М. Джужі, О. Ф. Долженкова, В. М. Євдокимова, В. П. Захарова, І. П. Козаченка, Я. Ю. Кондратьєва, М. В. Корнієнка, В. І. Лебеденка, Д. Й. Никифорчука, В. В. Матвійчука, К. І. Ольшевського, І. І. Приполова, Е. В. Рижкова, Я. І. Слободяна та ін.

Метою статті є дослідження деяких аспектів правового регулювання забезпечення безпеки учасників проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Виклад основного матеріалу.

Криміногенна ситуація в Україні свідчить про те, що з кожним роком злочинність стає все більш організованою, професійною та озброєною. Досягнення реальних результатів щодо протидії організованим злочинності неможливе без здійснення розвідувальної діяльності в середовищі осіб, які готують або вчиняють злочини з використанням допомоги громадян, які залучаються до проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

За результатами вивчення досвіду зарубіжних країн, така співпраця з населенням є найефективнішим джерелом отримання інформації, що має значення для вирішення завдань оперативно-розшукової діяльності. Зокрема, у Сполучених Штатах Америки, Великій Британії, Франції, Німеччині, Іспанії понад 85–90 % тяжких та особливо тяжких злочинів розкриваються з допомогою залучення громадян.

Цінним є досвід Сполучених Штатів Америки, Великобританії, країн Європейського Союзу (Німеччини, Франції, Австрії, Бельгії, Фінляндії, Італії, Іспанії, Латвії, Румунії, Нідерландів,), Королівства Норвегії, а також пострадянської країни – Білорусії. Насамкінець вважаємо за потрібне зосередити увагу на основних недоліках нормативно-правового регулювання, щодо захисту осіб, що залучаються до проведення негласних слідчих (розшукових) дій від викриття та можливих небажаних наслідків, а також обґрунтувати пропозиції та рекомендації, спрямовані на вдосконалення відомчого нормативно-правового регулювання у цій сфері.

Насамперед розглянемо досвід США у досліджуваній сфері. Так, у США понад 85 % тяжких злочинів розкриваються ФБР за допомогою громадян, що беруть участь у негласному документуванні. В одному з рішень Верховного суду США констатується, що використання таємних викривачів чи агентів є законною і правильною практикою правозастосовних органів та виправдовується інтересами громадян [1–3]. Більшість осіб залучають до співробітництва через прямий контакт під час проведення розслідування. Особи, які проходять свідками у справах, особливо, якщо вони схильні до співробітництва, є потенційними джерелами інформації. Допитуючи свідків, співробітники ФБР намагаються одержати від них усі можливі відомості про осіб, які перебувають під слідством.

У досьє на особу, що сприяє розслідуванню містяться: відомості, отримані під час усебічного вивчення його особистості (біографічні дані, рід занять, особливості характеру, коло спілкування, особисті доходи, протоколи арештів, відбитки пальців, фотографії, копії дійсних і вигаданих підписів тощо); інформація, пов'язана з характеристикою його сприяння розслідуванню, про час і місце контактів з ним, усіх грошових операцій з ним, включаючи і те, що ці засоби були використані, як платежі; сучасна оцінка надійності [4].

Французька кримінальна поліція у своїй роботі використовує також дві категорії осіб, які залучаються до негласного розслідування: інформаторів і таємних агентів (штатних співробітників поліції) [4]. Інформа-

тори — це основне інформаційне джерело кримінальної поліції, оскільки за їх допомогою розкривається близько 90 % всіх злочинів; водночас, ніхто ними з боку кримінальної поліції не керує, тобто не ставить їм ніяких завдань, не навчає і не виховує їх, не контролює їхню діяльність тощо.

У Франції особа інформатора і конфіденційність отриманих від нього відомостей захищені гарантіями та є службовою таємницею, проте в окремих випадках поліція може прийняти рішення щодо “розкриття” інформації про особу інформатора. Це можливо і в тому випадку, якщо цього бажає сам інформатор.

Наприклад в Австрії особа інформатора може бути “розкрита” тільки в тому випадку, якщо він сам виступає суб’єктом кримінального розслідування.

У Бельгії теорія і практика оперативно-розшукової діяльності поліції передбачає право збереження в таємниці особи інформатора в суді як з метою забезпечення його безпеки, так і охорони інтересів, що стосуються питань протидії злочинності. В окремих випадках королівський прокурор може вимагати від поліції надати інформацію про особу інформатора, від якої отримані конфіденційні зведення, якщо він виконує функцію обвинувача.

У Фінляндії поліція наділена правом “не розкривати” особу інформатора під час судового розслідування, за винятком обмеження: “Суд має право вимагати “розкриття” особи інформатора, а якщо йдеться про кримінальну справу, за якою санкція передбачає покарання у вигляді позбавлення волі”.

Цікавий досвід вирішення цього питання напрацьований в Іспанії, де взагалі відсутні будь-які законодавчі норми, які б регламентували або хоча б передбачали можливість використання інформаторів.

Незважаючи на це, офіцер поліції, поставлений у такі умови, заявляючи про наявність свідка чи особи, яка безпосередньо володіє інформацією про вчинений злочин або про осіб, які його вчинили, зобов’язаний підтвердити цей факт, тобто “розкрити” джерело інформації. Його відмова надати таку інформацію згідно зі ст. 420 КПК Іспанії може призвести до накладення на нього штрафу або навіть до судового переслідування за відмову від співпраці і непокору вищій інстанції.

В Італії існує тільки одна обставина, за якою особа інформатора може бути “розкрита” — злочин проти основ конституційного ладу.

У Латвії інформатор може бути “розкритий” тільки Генеральному прокурору або спеціально призначеному прокурору і тільки за згодою керівника оперативного підрозділу, з яким інформатор співпрацює.

У Норвегії особа інформатора може бути “розкрита” на стадії Головного судового слухання і тільки за рішенням суду.

У Румунії “розкриття” особи інформатора передбачено виключно у разі розслідування великомасштабного багатоепізодного злочину, коли справу не може бути закінчено іншими способами, однак береться до уваги тільки особиста згода інформатора [5].

У Великобританії питання про необхідність “розкриття” особи інфор-

матора — це справа конкретного судового процесу. У деяких випадках, відмова “розкрити” інформатора може призвести до відмови суду вести слухання.

У Королівстві Нідерландів на національному рівні прийняті Рекомендації, які висвітлюють проблеми підбору, використання і реєстрації інформаторів. Остання здійснюється за допомогою системи спеціального пошуку національного координаційного бюро з метою виключення можливості подвійного використання інформаторів різними оперативними підрозділами [5].

Розкриваючи поняття забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, слід розуміти забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, тобто у виявленні, попередженні, припиненні, розкритті або розслідуванні кримінальних правопорушень, а також у судовому розгляді кримінальних проваджень, а також здійснення правоохоронними органами правових, організаційно-технічних та інших заходів, спрямованих на захист життя, житла, здоров'я та майна цих осіб від протиправних посягань, з метою створення необхідних умов для належного відправлення правосуддя.

Правовою основою забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, а саме залучені до виконання проведення негласних слідчих (розшукових) дій, є: Конституція України, Кримінальний процесуальний кодекс України; Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16 грудня 1996 р.; Європейська конвенція про

захист прав і основних свобод людини від 4 листопада 1996 р.; закони України: “Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів”; “Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві”; “Про оперативно-розшукову діяльність”; “Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини”; “Про адвокатуру та адвокатську діяльність”; “Про безоплатну правову допомогу”; Положення про центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги; Порядок оплати послуг та відшкодування витрат адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу; Інструкція “Про порядок і розміри компенсації (відшкодування) витрат та виплати винагороди особам, що викликаються до органів досудового розслідування, прокуратури, суду або до органів, у провадженні яких перебувають справи про адміністративні правопорушення, та виплати державним спеціалізованим установам судової експертизи за виконання їхніми працівниками функцій експертів і спеціалістів” тощо.

Забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства — це здійснення правових, організаційно-технічних та інших заходів, спрямованих на захист життя, здоров'я, житла, майна, честі та гідності цих осіб від протиправних посягань з метою створення необхідних умов для належного здійснення правосуддя.

Згідно із системою чинного законодавства правову основу гарантування безпеки визначеної категорії осіб складають загальні та спеціаль-

ні нормативно-правові акти. Спеціальні класифікують на гласні і таємні.

У попередніх працях визначалася система загальних нормативно-правових актів (у тому числі Конституції України), що забезпечують особисту захищеність осіб, які залучені до виконання проведення негласних слідчих (розшукових) дій, становлять такі групи критеріїв.

До першої групи належать: правовий захист, належні умови роботи, пільги, гарантії і компенсації. Це основні положення правового захисту працівників та громадян, які сприяють правоохоронним органам в охороні громадського порядку та боротьбі зі злочинністю. Ними встановлюється соціальний захист працівників, регламентується порядок виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті) або каліцтва працівника, а також компенсація заподіяної йому шкоди. У ст. 13–14 Закону України “Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю” передбачено використання негласних співробітників для боротьби з організованою злочинністю. Статті 12 та 13 Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність”, на нашу думку, є основоположними щодо забезпечення правового захисту зазначеної категорії працівників, тому що саме ст. 13 цього Закону визначено соціальний та правовий захист особи, яку залучають до виконання завдань оперативно-розшукової діяльності. Зокрема, особа, яка залучається до виконання завдань оперативно-розшукової діяльності, перебуває під захистом держави.

До другої групи критеріїв належать: гарантії безпеки під час виконання службових обов’язків. По-перше, це положення ч. 4 ст. 14 Закону України “Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю”, в якій йдеться про те, що особа, вкорінена у злочинне угруповання, може бути частково або повністю звільнена від кримінальної відповідальності та покарання у випадках, передбачених Кримінальним кодексом України (а саме ст. 43), якщо вона у процесі оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування чи судового провадження сприяє викриттю організованих злочинних угруповань та вчинених ними злочинів, притягненню винних до відповідальності, відшкодуванню шкоди фізичним чи юридичним особам або державі; по-друге, ст. 272 Кримінального процесуального кодексу України, в якій йдеться про гарантії правової безпеки особи, яка на підставі конфіденційного співробітництва виконує спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації.

До третьої групи належать: можливість відшкодування державою шкоди, завданої особами при здійсненні ними своїх повноважень. Це, по-перше, ст. 56 Конституції України, в якій негласному співробітнику гарантується право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконним рішенням, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб під час

здійснення ними своїх повноважень; по-друге, ч. 3 ст. 13 Закону України “Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю”, в якій передбачено, що шкода або збитки, заподіяні діями негласного працівника під час виконання доручення, відшкодовуються за рахунок державного бюджету, також негласний співробітник не несе відповідальності за завдані ним шкоду або збитки, якщо його дії були необхідні для виконання доручення [6; 7].

Проте, незважаючи на вдосконалення чинного законодавства, є досить велика кількість проблем у сфері гарантування особистої безпеки суб’єктів, залучених до виконання проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Зокрема, за діючими нормами КПК України виникають питання щодо використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у доказах, передбачених ст. 256 Кримінального процесуального кодексу України [8]. У положеннях цієї статті визначається, що особи, які проводили негласні слідчі (розшукові) дії або були залучені до їх проведення, можуть бути допитані як свідки. Допит цих осіб може відбуватися зі збереженням у таємниці відомостей про цих осіб та із застосуванням стосовно них відповідних заходів безпеки, передбачених законом. На нашу думку, в разі залучення особи, яка брала участь у проведенні негласних слідчих (розшукових) дій, як свідка до давання показань за правилами передбаченої статті, у цьому випадку грубо порушуються правила організації конфіденційного співробітництва. Так, попри те, що додаткове

джерело доказів слугуватиме встановленню ширшого кола обставин з кримінального провадження і доведенню чи спростуванню вини особи, якій винесено повідомлення про підозру, це, з другого боку, ставить під загрозу особисту безпеку допитуваного суб’єкта проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

У цьому разі йдеться про те, що за умови безпосереднього надання показань цією особою, враховуючи сучасні наукові можливості, важко уникнути візуального розпізнавання. Передбачені статтею “заходи безпеки” стосовно допитуваної особи не виправдають своєї мети, оскільки відповідної трансформації в системі чинного законодавства (в Законі України “Про заходи забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві” та “Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів”) не сталося. Вважаємо, що у процесі досудового розслідування правовий характер мають відносини при відкритті кримінального провадження, проведення у процесі розслідування окремих законодавчо визначених заходів, використанні конфіденційного співробітництва, отримання доказів, відомчому контролю, процесуальному керівництві. Згідно з положеннями ст. 52-1 КПК України, особи, які беруть участь у кримінальному судочинстві, у разі наявності реальної загрози їх життю, здоров’ю, житлу чи майну мають право на забезпечення безпеки. Право на забезпечення безпеки, за наявності відповідних підстав, мають: особа, яка заявила до правоохоронного органу про злочин або в іншій формі брала участь у

виявленні, запобіганні, припиненні і розкритті злочину чи сприяла цьому; потерпілий або його представник у кримінальній справі; підозрюваний, обвинувачений, захисники і законні представники; цивільний позивач, цивільний відповідач та їх представники у справі про відшкодування шкоди, завданої злочинцем; свідок; експерт, спеціаліст, перекладач і понятій; члени сімей та близькі родичі осіб, якщо шляхом погроз або інших протиправних дій щодо них робляться спроби вплинути на учасників кримінального судочинства.

Відомості про заходи безпеки та осіб, взятих під захист, є інформацією з обмеженим доступом”. На наш погляд, зафіксоване в КПК України положення створює серйозні передумови для реального захисту учасників кримінального судочинства, які потребують забезпечення особистої безпеки. Разом з тим, положення про те, що “постанова (ухвала) до матеріалів справи не додається, а зберігається окремо в органі, у провадженні якого перебуває кримінальна справа” видається нам не кращим варіантом. Вважаємо, що ідеальним у цьому сенсі було б зберігання зазначених відомостей в органі, що забезпечує державну охорону такої особи. Ця норма також узгоджується з рішенням Європейського суду з прав людини у Страсбурзі, де зазначено, що використання відомостей, наданих анонімними свідками як докази, на етапі досудового розслідування узгоджується з положеннями Європейської конвенції від 15 травня 1992 р. “Про захист прав людини й основних свобод”.

Проте, доцільно зазначити, що наведене положення згаданої статті безперечно має право на існування. Але з метою цілковитого гарантування особистої безпеки допитуваної особи, у тому числі особи, впроваджені в злочинне угруповання, необхідно відповідно вдосконалити інститут імунітету свідків, зазначивши позитивний світовий досвід правового регулювання цього питання.

Так, світова практика гарантування безпеки осіб, які виконують негласне розслідування з метою забезпечення ефективності здійснення правоохоронної діяльності, свідчить, що держави підходять до цього питання, використовуючи надійний механізм захисту відповідних категорій суб’єктів. Зокрема, аналіз законодавства Сполучених Штатів Америки, деяких країн Європи та країн Співдружності Незалежних Держав дав можливість з’ясувати певні закономірності у правовому регулюванні забезпечення захисту учасників негласних заходів. [7].

Зокрема, у кримінальному процесі Сполучених Штатів Америки під час доказування вини одну з вирішальних ролей відіграють показання осіб, які виступають у процесі свідками. Однак під час розслідування кримінальних проваджень, пов’язаних з організованою злочинністю, отримання таких доказів відбувається досить складно. Нерідко свідки відмовляються виступати в суді, побоюючись за своє життя, а також рідних і близьких, тому гарантування їхньої безпеки є дуже важливою проблемою. З другого боку, впевненість у безпеці стимулює до співпраці з правоохоронними органами.

Один із способів використання свідчень таких осіб реалізується завдяки тому, що в американському кримінальному процесі широко застосовують відеозапис показань. Його наявність робить безглуздим усунення свідка, тому що навіть у разі його смерті дані ним відомості відіграють свою доказову роль.

Закон покладає обов'язки вживати заходів для гарантування безпеки таких осіб, а також членів їхніх родин на міністра юстиції Сполучених Штатів Америки. З цією метою за його наказом свідки, які наражаються на небезпеку внаслідок давання ними свідчень проти лідерів або учасників організованих злочинних угруповань, можуть бути переселені у спеціально пристосовані житла [2].

У Кримінальному кодексі Німеччини також передбачено заходи, спрямовані на охорону особи, яка дає згоду виступити на судовому процесі як свідок. Вони полягають у тому, що під час судового розгляду замість відомостей, що свідчать про місце проживання такої особи, фіксуються лише дані про її місце роботи. Але в разі, коли оголошення навіть таких відомостей є причиною занепокоєння щодо безпеки життя свідка або інших осіб, він має право не надавати жодних довідок, на підставі яких його можна ідентифікувати [9].

У матеріалах Проекту керівних принципів Організації Об'єднаних Націй по боротьбі з організованою злочинністю підкреслюється, що законодавчі положення про захист свідків мають важливе значення для боротьби з цим негативним явищем. Рекомендується, щоб національні системи кримінального правосуддя

приділяли пильну увагу програмам і законам, спрямованим на гарантування безпеки свідків аж до переселення і зміни їхніх прізвищ, а також фізичного захисту за наявності погрози з боку обвинувачуваного і його співників. З огляду на фінансові можливості країн пропонується також створювати спеціальні служби, які вирішували б ці питання. Крім того, пропонується забезпечити безпечне утримання під вартою ув'язнених-свідків (у тому числі, наприклад, їх окреме розміщення) і прийняття законодавства для розв'язання інших можливих практичних проблем [10].

Іншим не менш важливим фактором недосконалості системи чинного вітчизняного законодавства щодо правових гарантій особистої безпеки впровадження осіб у злочинне середовище є нормативне положення, що впливає із кримінально-правової характеристики злочинного угруповання.

Отже, реалізація проблематики гарантування безпеки суб'єктів, осіб залучених до виконання проведення негласних слідчих (розшукових) дій потребує вдосконалення навіть після реформування кримінального процесуального законодавства та законодавства про оперативно-розшукову діяльність. У разі виокремлення нових пріоритетів у кримінальному провадженні держава має враховувати особисту безпеку суб'єктів їх забезпечення, а саме осіб, укорінених у злочинне середовище, бо їх життя та здоров'ю загрожує особлива небезпека. В цьому контексті, на нашу думку, необхідно по-перше, врегулювати колізії між положеннями статей нормативно-правових актів; по-друге,

встановити відповідність між формально задекларованими напрямами діяльності негласних працівників із реальними можливостями держави забезпечити їхню особисту безпеку в процесі реалізації визначених завдань; по-третє, встановити вищий рівень гарантування особистої безпеки осіб.

Право на захист та забезпечення безпеки мають усі учасники кримінального судочинства без винятку, члени сім'ї вказаних осіб та їх близькі родичі. Більш того, згідно з нормами моралі міжнародних правових актів кожна людини має природне і невід'ємне право на життя та безпеку, а держава визнає, що "Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю" (ст. 3 Конституції України) та бере обов'язок захищати ці цінності.

Отже, і в кримінальному процесі необхідно забезпечувати безпеку не тільки учасників процесу і їх близьких родичів, а і будь-яких близьких названим особам людей — наречених, друзів чи інших близьких людей, саме тому що вони є люди, і лише тому, що вони потрапили в біду (можуть потрапити в біду) у зв'язку з судочинством, і незалежно від їх юридичного статусу. Засобами забезпечення безпеки є: особиста охорона, охорона житла та майна; видача спеціальних засобів індивідуального захисту та оповіщення про небезпеку; використання технічних засобів контролю та прослуховування телефонних та інших розмов, візуальний нагляд; заміна документів та зміна зовнішності; зміна місця роботи або навчання; переселення в інше місце

проживання; розміщення в дошкільний виховний заклад або в заклад органів соціального захисту населення; забезпечення конфіденційності відомостей про особу; закритий судовий розгляд.

Особиста охорона, охорона житла та майна. Житло та майно осіб, які потребують захисту, можуть бути обладнані засобами протипожежної та охоронної сигналізації, можуть бути змінені номери їх квартирних телефонів та державні номерні знаки транспортних засобів, що їм належать. До цих осіб може бути встановлено особисту охорону.

За наявності небезпеки для життя та здоров'я осіб, які підлягають захисту, їм, з додержанням вимог чинного законодавства, можуть видаватися спеціальні засоби індивідуального захисту та оповіщення про небезпеку. Залежно від ступеня загрози для життя та здоров'я працівникові правоохоронного органу та його близьким родичам, з додержанням вимог чинного законодавства, може видаватися зброя. Прослуховування телефонних та інших розмов. За наявності загрози вчинення насильства або інших протиправних дій щодо осіб, які беруться під захист, за письмовою заявою цих осіб або з їхнього письмового дозволу та за рішенням слідчого судді може проводитися прослуховування телефонних та інших розмов. У ході прослуховування цих розмов може використовуватися звукозапис. Зважаючи на те, що прослуховування здійснюється всупереч волі однієї з осіб, що ведуть телефонну розмову, і може стосуватися прав та інтересів не причетних до злочину осіб, така дія має здійснюватися за мотивова-

ним рішенням слідчого суді. Заміна документів та зміна зовнішності. За необхідності з санкції прокурора можуть бути замінені документи, що посвідчують особистість, інші документи особи, яка підлягає захисту, а також зміна її зовнішності.

Зміна місця роботи або навчання. Якщо задля усунення загрози безпеці особи, яка підлягає захисту, необхідне залишення старого місця роботи або навчання, їй за її клопотанням або з її згоди допомагають влаштуватися на нове місце роботи або навчання.

Час вимушеного прогулу особи, що потребує захисту, включається до трудового стажу, а за вказаний період виплачується компенсація. Якщо заробітна плата на новому місці роботи нижча, ніж була раніше, цій особі сплачується різниця в заробітній платі відповідно до чинного законодавства і в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Переселення в інше місце проживання. Вирішення питань, пов'язаних з переселенням підзахисної особи в інше місце проживання, наданням їй житлової площі, матеріальної допомоги в розмірі мінімальної заробітної платні та працевлаштуванням, забезпечує орган, що прийняв рішення про вжиття заходів безпеки. У разі тимчасового переселення такої особи в інше місце проживання житлова площа, що належить їй за постійним місцем проживання, підлягає бронюванню.

Заміна документів, зміна зовнішності та переселення в інше місце проживання можуть бути застосовані лише за клопотанням або зі згоди особи, яка підлягає захисту, а також

із санкції прокурора або за ухвалою суду і тільки у виняткових випадках за наявності обставин, коли загроза життю та безпеці особи, яка потребує захисту, не може бути усунена іншими заходами.

Нерозголошення відомостей про особу, взяту під захист, може забезпечуватися шляхом обмеження відомостей про неї в матеріалах перевірки (заявах, поясненнях тощо), а також протоколах слідчих дій та судових засідань. Слідчий, прокурор, суд (суддя), прийнявши рішення про застосування заходів безпеки, виносить мотивовану постанову, ухвалу про заміну прізвища, імені, по батькові особи, взятої під захист, на псевдонім.

Надалі у процесуальних документах зазначається лише псевдонім, а справжнє прізвище, ім'я, по батькові (рік, місяць і місце народження, сімейний стан, місце роботи, вид занять або посада, місце проживання та інші анкетні дані, що містять інформацію про особу, яка перебуває під захистом) вказуються лише у постанові (ухвалі) про заміну анкетних даних. Ця постанова (ухвала) до матеріалів провадження не додається, а зберігається окремо в органі, у провадженні якого перебуває кримінальне провадження. У разі заміни прізвища особи, взятої під захист, на псевдонім з матеріалів провадження вилучаються протоколи слідчих (розшукових) дій та інші документи, в яких зазначено достовірні відомості про цю особу, і зберігаються окремо, а до матеріалів провадження додаються копії цих документів із заміною справжнього прізвища на псевдонім.

Відомості про заходи безпеки осіб, взятих під захист, є інформацією з обмеженим доступом. Відповідні документи не надаються після закінчення слідства сторонам для ознайомлення. Нерозголошення відомостей про осіб, які потребують захисту, може забезпечуватися також шляхом проведення впізнання особи поза візуальним спостереженням з боку особи, яку впізнають, тієї особи, яка впізнає, з додержанням вимог кримінального процесуального законодавства; не включення до списку осіб, які підлягають виклику в судове засідання, справжніх анкетних даних про особу, яка потребує захисту; накладення тимчасової заборони на видачу відомостей про особу, яка підлягає захисту, адресними бюро, довідковими службами АТС та іншими державними інформаційно-довідковими службами.

Закрите судове засідання. У випадках, коли цього вимагають інтереси безпеки осіб, які потребують захисту, за мотивованою ухвалою суду може проводитися закритий судовий розгляд кримінального провадження або допит свідка чи потерпілого за відсутності інших учасників процесу. Допускається також допит одного підсудного за відсутності решти.

Особлива форма допиту свідка з використанням технічних засобів у судовому засіданні. Для забезпечення безпеки свідка, який підлягає допиту, суд (суддя) за власною ініціативою або за клопотанням прокурора, адвоката чи самого свідка виносить мотивовану ухвалу про проведення допиту свідка з використанням технічних засобів з іншого приміщення, у тому числі за межами приміщення

суду, та надання права учасникам процесу слухати його показання, ставити запитання та слухати відповіді на них.

У разі, коли існує загроза ідентифікації голосу свідка, допит може супроводжуватися створенням акустичних перешкод. Якщо допитати свідка з використанням технічних засобів неможливо, суд (суддя) допитує його за відсутності підсудного. Допитаний свідок видаляється із залу судового засідання. Після повернення підсудного до залу суду голова знайомить його з показаннями свідка і надає йому можливість дати пояснення з цього приводу. Підсудний і учасники судового розгляду мають право ставити запитання свідкові. Свідок відповідає на запитання у відсутності підсудного.

Підставою для застосування спеціальних заходів забезпечення безпеки громадян є дані, що свідчать про наявність реальної загрози їх життю, здоров'ю або майну. Приводом для застосування спеціальних заходів забезпечення безпеки осіб залучення до виконання проведення негласних слідчих (розшукових) дій та його близьких можуть бути:

- а) заява особи або його близького родича;
- б) звернення керівника відповідного державного органу;
- в) отримання оперативної та іншої інформації про наявність загрози життю, здоров'ю, житлу та майну осіб, які підлягають захисту.

Рішення про застосування заходів безпеки приймається слідчим, прокурором, судом, у провадженні яких знаходяться кримінальні провадження щодо кримінальних

правопорушень, у розслідуванні чи судовому розгляді яких брали або беруть участь особи, зазначені у статті 2 цього Закону, а також органом (підрозділом), що здійснює оперативно-розшукову діяльність, щодо осіб, які брали участь, сприяли виявленню, попередженню, припиненню злочинів або залучені до виконання проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Проте в системі суб'єктів залучених до виконання проведення негласних слідчих (розшукових) дій є особлива категорія осіб, які, реалізуючи завдання та функції негласного розслідування, ставлять під загрозу власне життя та здоров'я. Знову-таки йдеться про осіб, впроваджених у злочинне середовище з метою викриття та припинення організованої злочинної діяльності.

Водночас відповідно до ст. 43 Кримінального кодексу України не вважається злочинним діянням, яке полягає у виконанні спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації [11].

Дії вказаної статті поширюються на такі категорії осіб: працівників (у тому числі негласних) оперативних підрозділів органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність; співробітників розвідувальних органів, які відповідно до Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність” можуть здійснювати оперативно-розшукові заходи; штатних та позаштатних негласних співробітників спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю органів Національної поліції

України і Служби безпеки України (ст. 13, 14 Закону України “Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю” від 18 лютого 1992 р.) [12]; членів організованої групи чи злочинної організації та інших осіб, які погодилися співпрацювати з працівниками оперативних підрозділів або дали згоду на проникнення у такі злочинні об'єднання з метою виконання спеціального завдання (п. 8 ч. 1 ст. 8 Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність” від 30 червня 1993 р.).

У цьому разі виникає питання щодо осіб, залучених до виконання проведення негласних слідчих (розшукових) дій в рамках певного кримінального провадження.

Відповідальність за невжиття заходів безпеки, а саме — неприйняття рішення, несвоєчасне прийняття або прийняття недостатньо обґрунтованих рішень, а також невжиття, несвоєчасне вжиття достатніх заходів для безпеки працівників суду, правоохоронних органів або осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їхніх сімей та близьких родичів службовою особою органу, на який покладено функції забезпечення безпеки зазначених осіб, якщо ці дії спричинили тяжкі наслідки, — караються згідно зі ст. 380 КК України позбавленням волі на строк до п'яти років.

Відповідно до ст. 381 КК України “розголошення відомостей про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист, службовою особою, якою прийнято рішення про ці заходи, особою, яка їх здійснює, або службовою особою, якій ці рішення стали відо-

мі у зв'язку з її службовим становищем, якщо ці дії спричинили шкоду здоров'ю особи, взятої під захист, — карається штрафом від ста до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років або обмеженням волі на строк до трьох років. Ті самі дії, якщо вони спричинили смерть особи, взятої під захист або інші тяжкі наслідки, — караються арештом на строк до шести місяців або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на той самий строк”.

Особливу увагу привертає саме провадження нових за природою для нашої системи негласних слідчих (розшукових) дій (далі — НСРД). Свою позицію щодо прийняття чинного КПК України висловило чимало науковців, проте на сьогодні є лише поодинокі публікації у фахових виданнях, присвячені аналізу нововведень у вітчизняному законодавстві щодо оперативно-розшукової та кримінальної процесуальної діяльності. Мали місце дискусії щодо актуальності “поглинання” кримінальним процесом заходів передбачених оперативно-розшуковою діяльністю [13].

Значного впливу національне законодавство зазнає з боку міжнародних установ і організацій [14]. Зазначені обставини спонукають до аналізу світового досвіду у сфері визначення правового статусу учасників НСРД. Необхідність забезпечення безпеки свідків і потерпілих постала перед вітчизняними правоохоронними органами протягом останніх років, коли багато учасників процесу стали ухилятися від участі у

слідчих діях під час проведення досудового слідства та в суди для надання свідчень. Такі відмови були пов'язані зі здійсненням на них злочинцями різних заходів впливу.

Тому зупинемося саме на розгляді глави 21 КПК, що визначає систему негласних слідчих розшукових дій. З вказаної норми кримінального процесуального закону визначаються кілька тез. По-перше, суб'єктом цих дій є слідчий, особа процесуальна, статус якої покладає на неї додаткові зобов'язання щодо забезпечення засад і положень досудового розслідування. По-друге, виникає незрозумілість щодо характеру “інформації”, яка отримується конфіденційно, її оформлення, походження, рівень обмеження доступу. Спробуємо визначитись поетапно.

Ввівши інститут НСРД до системи досудового розслідування, по суті, надавши йому процесуального характеру, не було належним чином описано порядок його використання, оформлення результатів, не визначено правову природу отриманих знань і інформації, подальше їх використання з ними особами, які мали до них доступ.

Аналізуючи далі, доречно згадати факт того, що законодавством передбачений особливий порядок розсекречування інформації з обмеженим доступом, особливий порядок її використання. Отже, напрошується твердження щодо недоопрацювання положень, які регламентують використання інституту НСРД, правову природу інформації отриманої внаслідок останнього, процесуальний порядок його оформлення. Визначаючи можливість слідчого працювати

“конфіденційно” залишаються вимоги щодо прозорості дій та результатів — два протилежних твердження. Також, доречним буде вагомо переоцінити погляди на критерії визнання достатніми та повноцінними докази, отримані “негласно”. Визначити систему вимог, які висувуються до суб’єкта НСРД, зазначити гарантії безпеки особи, яка бере участь у проведенні негласних слідчих (розшукових) дій.

В цьому аспекті цікавий досвід в США із залучення та використання до негласного розслідування співпрацюючих свідків. Зрозуміло, що співпрацюючий свідок — це, насамперед, особа, яка вчинила будь-який злочин, здебільшого не тяжкий. Якщо такого свідка затримано за підозрою у вчиненні якого-небудь злочину (у нього вилучена зброя, наркотики або інші предмети), йому роз’яснюють конституційні права, негативні кримінально-правові наслідки такого затримання та інформують про інші відомі факти або події (наприклад, результати поліцейського аудіо- чи відеозапису, прослуховування телефону тощо). Усі ці факти спрямовані на те, щоб пред’явити особі обвинувачення та реально продемонструвати їй те, що вона є злочинцем, про що буде доведено в суді. Цю особу буде покарано, що негативно позначиться на її подальшому житті, дітях, сім’ї, роботі, ідеалах тощо. У зв’язку з цим особі пропонують співробітничати з правоохоронними органами. Якщо правоохоронці домовилися з підозрюваним стосовно його співробітництва як співпрацюючого свідка (це відбувається у присутності адвоката затриманого), то після відповідної

процедури підписання угоди, наступного разу зв’язок (зустріч) відбувається в іншому місці за попередньою домовленістю.

Основною умовою поведінки співпрацюючого свідка в суді є розкаяння, визнання себе винним, дача правдивих свідчень проти інших осіб, підозрюваних у вчиненні злочинів. Після цього суддя роз’яснює, що співпрацюючий свідок може отримати незначне покарання або повністю буде звільнений від покарання. Також не виключається можливість отримання співпрацюючим свідком винагороди.

До судового слухання кримінальної справи, в якій правоохоронні органи використовують співпрацюючого свідка, йому може бути надано сховище та забезпечено особистий захист, якщо є реальна загроза життю та здоров’ю свідка та членам його сім’ї. Специфіка співпрацюючих свідків полягає в тому, що їх використовують з метою дачі свідчень у суді під час судового розгляду конкретної справи.

Під час судового розгляду Спеціальна прокурорська комісія розглядає питання про те, наскільки важливі та правдиві для правосуддя показання співпрацюючого свідка в суді. На підставі прийнятого рішення від імені вищих службових осіб Міністерства юстиції США до суду надходить обґрунтований лист з рекомендацією зменшити строк засудження (пом’якшити покарання) або звільнити від відбування покарання співпрацюючого свідка. Існуюча судова практика прецедентів свідчить, що суд, зазвичай, завжди бере до уваги такі рекомендації та призначає

покарання з урахуванням наданих рекомендацій.

2. Спосіб “Rule 35” (“Правило 35”) – це співробітництво після винесення судом вироку щодо співпрацюючого свідка за вчинений ним злочин. Цей спосіб має місце тоді, коли у правоохоронних органів є інформація про те, що засудженій особі відомі факти, які необхідні для розслідування. Такій особі пропонується співробітничати та виступити свідком у суді, а за це суддя (за рекомендацією Міністерства юстиції США) переглядає справу засудженого та значно зменшить строки покарання (в американському судочинстві були випадки, коли замість чотирьох довічних ув’язнень особі давали одне, або замість одного довічного позбавлення волі давали двадцять або менше років позбавлення волі тощо) [15].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Провівши аналіз міжнародного досвіду використання нормативно-правового регулювання та організаційного забезпечення здійснення заходів безпеки суб’єктів системи негласних слідчих (розшукових) дій правоохоронними органами держав Європи та США можна зробити такі загальні висновки:

1) національна правоохоронна система повинна досконало вивчити та взяти на озброєння позитивний іноземний досвід у сфері негласного розслідування за різними напрямками та щодо різних спецслужб, особливо стосовно питання конфіденційного співробітництва. Такий підхід сприятиме підвищенню рівня теоретичних знань та вдосконаленню практичних

навичок українських правоохоронців;

2) необхідно сприяти приведенню національного кримінального та кримінально-процесуального законодавства відповідно до міжнародних та європейських норм, а зазначені обставини вимагають комплексного дослідження всього спектра ключових питань щодо проблематики інституту НСРД, в тому числі узагальнення, систематизації та критичного аналізу основних наукових теорій, концепцій і поглядів у цій галузі з урахуванням новітніх змін у чинному законодавстві й тенденцій у правозастосовчій практиці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Мусієнко І. І.* Інститут конфіденційного співробітництва у США: організаційно-правовий аспект / І. І. Мусієнко, Є. Є. Гречин // Міжнародне право. – 2015. – С. 134.
2. *Савченко А. В.* Міжнародний досвід використання агентури правоохоронними органами держав Європи та США / А. В. Савченко, В. В. Матвійчук, Д. Й. Никифорчук: посібник / за заг. ред. Я. Ю. Кондратьєва. – К.: Нац. академія внутрішніх справ України, 2004. – 60 с.
3. *Roviaro v. United States*, 353 U.S. at 62, 77 S. Ct. at 628-29 (1957); see FBI’s Manual of Investigative Operations and Guidelines (MIOG) § 137-3.
4. *Сурков К. В.* Принципы полицейской разведки / К. В. Сурков. – СПб., 1995. – С. 45.
5. *Овденко Н. И.* Франция – Украина: некоторые итоги Европейской встречи / Н. И. Овденко, В. П. Мельник // Бюллетень по обмену опытом работы МВД Украины. – 1996. – № 119. – С. 54–59.

6. *Козаченко О. І.* Деякі аспекти правового регулювання забезпечення безпеки учасників оперативно-розшукових заходів / О. І. Козаченко // *Право і управління*. — 2011. — № 1. — С. 15–25.
7. *Суббот А.* Забезпечення безпеки осіб, укоріненіх у злочинне середовище / А. Суббот // *Віче Журнал Наукова бібліотека*. — № 10. — травень 2013 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/3673/>
8. *Кримінальний* процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI // *Відомості Верховної Ради України*. — 2013. — № 9–10, 11–12, 13. — Ст. 88.
9. *Ромодановський К. О.* Міжнародні стандарти і принципи організації захисту учасників кримінального провадження / К. О. Ромодановський // *Російський слідчий*. — 2005. — № 9. — С. 10–12.
10. *Козаченко І. П.* Правовые и организационно-тактические основы оперативно-розыскной профилактики преступлений: дис. ... д-ра юрид. наук. — М., 1991. — 182 с.
11. *Кримінальний кодекс України*: Наук.-практ. коментар / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін.; за заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. — К.: “Вид. дім “Ін Юре”, 2003. — 1196 с.
12. *Про організаційно-правові* основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30 червня 1993 р. № 3342-XII [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3342-12>
13. *Селюк О. Г.* Проблемні питання реалізації конфіденційного співробітництва на фоні сучасного реформування кримінальної юстиції / О. Г. Селюк // *Досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення* : матеріали постійно діючого наук.-практ. семінару, 17 жовтня 2014 р. / редкол.: С. Є. Кучерина (голов. ред.), В. В. Федосєєв (заст. голов. ред.) та ін. — Х. : Право, 2014. — Вип. 6. — С. 87–91.
14. *Декларація* основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживання владою / прийнята резолюцією 40/34 Генеральної Асамблеї ООН від 29 листопада 1985 р. // *Права людини і професійні стандарти для юристів в документах міжнародних організацій*. — Амстердам – К. : Укр.-Амер. Бюро захисту прав людини, 1996. — С. 160.
15. *Гончаров В. В.* Організаційні основи залучення осіб до конфіденційного співробітництва / В. В. Гончаров // *Європейська інтеграція України: сучасний стан та перспективи розвитку, присвячені Дню науки та 95-річчю Національної академії внутрішніх справ* [Текст]: тези підсумкової наук.-теорет. конф. (Київ, 22 квіт. 2016 р.). — К. : Нац. акад. внутр. справ, 2016. — С. 82–83.

REFERENCES

1. *Musiienko I. I., Hrechyn Ye. Ye.* (2015). Instytut konfidentsiinoho spivrobitnytstva u SSHa: orhanizatsiino-pravovyi aspekt [Institute of Confidential Cooperation in the USA: Organizational and Legal Aspect]. *Mizhnarodne pravo – International law*, 131, 133–144 [in Ukrainian].
2. *Savchenko A. V., Matviichuk B. V., Nykyforchuk D. Y.* (2004). *Mizhnarodnyi dosvid vykorystannia ahentury pravookhoronnymy orhanamy derzhav Yevropy ta SSHa* [International experience of using agencies in law enforcement agencies of Europe and the USA]. Ya. Yu. Kondratiev (Eds.). Kyiv: Natsionalna akademiia vnutrishnikh sprav Ukrainy [in Ukrainian].

3. *Roviaro v. United States*, 353 U.S. at 62, 77 S. Ct. at 628-29 (1957); see FBI's Manual of Investigative Operations and Guidelines (MIOG) § 137-3 [in English].
4. *Surkov K. V.* (1995). Printsipy politseyskoy razvedki [Principles of police intelligence assessment]. Saint Petersburg: Sankt Peterburgskiy yuridicheskiy institut MVD Rossii [in Russian].
5. *Ovdenko N. I., Melnik V. P.* (1996). Frantsiya – Ukraina: nekotorye itogi Evropeyskoy vstrechi [France – Ukraine: Some Results of the European Meeting]. Byulleten po obmenu opytom raboty MVD Ukrainy – Bulletin on the experience exchange of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, 119, 54–59 [in Russian].
6. *Kozachenko O. I.* (2011). Deiaki aspekty pravovoho rehuliuвання zabezpechennia bezpeky uchasnykiv operatyvno-rozshukovykh zakhodiv [Some aspects of legal regulation of security of participants in operational and intelligence assessment activities]. Pravo i upravlinnia – Law and management, 1, 15–25 [in Ukrainian].
7. *Subbot A.* (2013). Zabezpechennia bezpeky osib, ukorinenykh u zlochyne seredovyshe [Ensuring the safety of persons entrenched in a criminal environment]. Viche – Viche, 10. Retrieved from <http://veche.kiev.ua/journal/3673/> [in Ukrainian].
8. *Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy* [Criminal Procedural Code of Ukraine]. (2012, April 13). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine, 9–10, 11–12, 13 [in Ukrainian].
9. *Romodanovskiy K. O.* (2005). Mezhdunarodnye standarty i printsipy organizatsii zashchity uchastnikov ugolovnoho sudoproizvodstva [International Standards and Principles for the Protection of Participants in Criminal Proceedings]. Rossiyskiy sledovatel – Russian Investigator, 9, 10–14 [in Russian].
10. *Kozachenko I. P.* (1991). Pravovye i organizatsionno-takticheskie osnovy operativno-rozysknoy profilaktiki prestupleniy [Legal and organizational-tactical bases of operational and intelligence assessment crime prevention]. Doctor's thesis. Moscow: VNII MVD RF [in Russian].
11. *Baulin Yu. V., Borysov V. I., Havrysh S. B.* et al. (2003). Kryminalnyi kodeks Ukrainy: Naukovo-praktychnyi komentar [The Criminal Code of Ukraine: Scientific and Practical Commentary]. V. V. Stashys, V. Ya. Tatsii (Eds.). Kyiv: Kontsern “Vydavnychiy dim “In Yure” [in Ukrainian].
12. *Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy* Pro orhanizatsiino-pravovi osnovy borotby z orhanizovanoiu zlochynnistiu : vid 30 chervnia 1993 r. № 3342-XII [Resolution Of Verkhovna Rada Of Ukraine On the Organizational and Legal Foundations of Combating Organized Crime of June 30 1993, № 3342-XII]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3342-12> [in Ukrainian].
13. *Seliuk O. H.* (2014). Problemni pytannia realizatsii konfidentsiinoho spivrobotnytstva na foni suchasnoho reformuvannia kryminalnoi yustytzii [Problematic issues of implementing confidential cooperation on the background of modern reform of criminal justice]. S. Ye. Kucheryna, V. V. Fiedosieiev et al. (Eds.). Dosudove rozsliduvannia: aktualni problemy ta shliakhy yikh vyrishennia – Pre-trial investigation: actual problems and ways of their solution: proceedings of constantly functioning scientific-practical workshop (Vols. 6), (p. 87–91). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].

14. *Deklaratsiia osnovnykh pryntsyviv pravosuddia dlia zhertv zlochyniv ta zlovzhvannia vladoiu / pryiniata rezoliutsiieiu 40/34 Heneralnoi Asamblei OON vid 29 lyst. 1985 r.* [Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power / Aadopted by United Nations General Assembly resolution 40/34 of 29 November, 1985]. (1996). Prava liudyny i profesiini standarty dlia yurystiv v dokumentakh mizhnarodnykh orhanizatsii – Human rights and professional standards for lawyers in documents of international organizations (p. 159–161). Amsterdam – Kyiv: Ukr.-Amer. Biuro zakhystu prav liudyny [in Ukrainian].
15. *Honcharov V. V.* (2016). Orhanizatsiini osnovy zaluchennia osib do konfedntsiinoho spivrobotnytstva [Organizational fundamentals of involving people in confessional cooperation]. Yevropeiska intehratsiia Ukrainy: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku, prysviach. Dniu nauky ta 95-richchiu Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav – European integration of Ukraine: the current state and prospects of development, devoted to The Day of Science and the 95th Anniversary of the National Academy of Internal Affairs: proceedings of the final scientific-theoretical conference. (p. 82–83). Kyiv: Nats. akad. vnutr. sprav [in Ukrainian].